

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

Навчально-науковий інститут післядипломної
освіти

Мелян Катерина Юріївна

ВПЛИВ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ НА СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ДЕРЖАВИ

АВТОРЕФЕРАТ

дипломної роботи на здобуття
ступеня вищої освіти магістр
галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за освітньо-професійною програмою «Фінанси і кредит з
поглибленим вивченням іноземної мови»

Науковий керівник:
канд. екон. наук, доц. Черненко К.П.

Рецензент:
канд. екон наук, доцент б. в. з. Дранус Л. С.

Миколаїв 2020

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Бюджетна політика є одним із найвагоміших економічних важелів впливу держави на господарські процеси. Поряд з грошово-кредитною, бюджетна політика є ключовим засобом державного впливу на розвиток економіки, обумовленого необхідністю підвищити її конкурентоспроможність. Бюджетна політика розглядається як заходи уряду щодо зміни структури державних доходів, витрат, та регулювання співвідношення доходів і видатків державного бюджету, спрямовані на забезпечення економічного зростання.

Основні завдання бюджетної політики полягають в забезпеченні максимальної зайнятості населення, виробництва і купівельної спроможності населення. В даний час додалися ще дві мети – раціональне використання природних ресурсів і захист навколишнього середовища.

Таким чином, бюджетна політика має досить широкі сфери впливу, а за рахунок регулювання її компонентів можна здійснювати вплив та регулювання національної економіки, у першу чергу – соціально-економічного розвитку держави.

Характеристиками соціально-економічного розвитку є поступові структурні і якісні зміни в економіці, розвиток соціальної інфраструктури, підвищення якості та рівня життя суспільства. Для нього характерна прогресивна спрямованість. Цілями соціально-економічного розвитку можуть бути підвищення доходів, поліпшення якості освіти, охорони здоров'я, харчування, зниження рівня бідності, охорона навколишнього середовища, розширення особистих свобод, вирівнювання можливостей і т.д.

Зважаючи на складну ситуацію, що склалася в країні протягом останніх років, визначення особливостей впливу бюджетної політики на рівень соціально-економічного розвитку країни є досить актуальною темою, оскільки це допоможе вчасно виявити проблеми та обґрунтувати шляхи їх мінімізації.

Чимало науковців присвятили свої праці, вивчаючи дане питання. В.Д.Лебедева, А.А. Олейникова, В.А. Павелко здійснили огляд теоретичних понять, щодо визначення «бюджетної політики» та «соціально-економічного розвитку». Було встановлено, що не існує єдиного визначення даних понять та чіткого розмежування факторів впливу, оскільки кожен автор вбачає в них свої особливості. Однак, разом з тим, було встановлено, що соціально-економічний розвиток країни є неможливим без вдалого проведення бюджетної політики.

Існують різні методики визначення рівня соціально-економічного розвитку країни. Серед основних можна виокремити: комплексна оцінка соціально-економічного розвитку країни, якість життя як комплексний показник, індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП), всесвітній індекс конкурентоспроможності IMD, індекс конкурентоспроможності зростання, оцінка ефективності розвитку країни і т.д. С.А. Балашова, Д.Е. Давидянц зосередились на вивченні різних методів оцінки соціально-економічного розвитку країни. Автори дійшли висновку, що соціально-економічний розвиток доречно розглядати як макропоказник. Способом визначення даного показника є добуток між середньою тривалістю життя та валовим внутрішнім продуктом на душу населення. Такий розрахунок допомагає визначити основні тенденції, але не включає різних факторів, що мають вплив на соціально-економічний розвиток, у тому числі й за рахунок бюджетної політики. Окрім того, у літературі представлено невелика кількість результатів практичних досліджень.

Тому надалі доречно провести аналіз, щодо визначення факторів впливу бюджетної політики на соціально-економічний розвиток України за період 1999 – 2018 рр. Таким чином, проблема, на вирішення якої спрямоване дослідження є визначення характеру впливу бюджетної політики на соціально-економічний розвиток країни.

Гіпотеза дослідження полягає у тому, що якщо визначити характер впливу бюджетної політики на ступінь соціально-економічного розвитку країни, можна обрати низку заходів, що покращать соціально-економічний стан. А за допомогою коректно відібраних факторів впливу, можна розрахувати

інтегральний показник оцінки соціально-економічного розвитку, що стане основою для розробки рекомендацій щодо покращення ситуації.

Мета і завдання дослідження. Метою магістерського дослідження є оцінка впливу бюджетної політики на соціально-економічний розвиток країни.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- узагальнити існуючі підходи до визначення понять «соціально-економічний розвиток», «бюджетна політика»;
- зробити порівняльний аналіз існуючих методик оцінки соціально-економічного розвитку країни;
- обґрунтувати теоретичний підхід до оцінювання впливу бюджетної політики на рівень соціально-економічного розвитку країни;
- здійснити оцінку впливу бюджетної політики на рівень соціально-економічного розвитку України;
- обґрунтувати рекомендації щодо покращення стану соціально-економічного розвитку України за рахунок удосконалення бюджетної політики.

Об’єктом дослідження є вплив бюджетної політики на соціально-економічний розвиток держави.

Предмет дослідження є теоретичні та прикладні аспекти впливу бюджетної політики на соціально-економічний розвиток держави.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань та досягнення мети було використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема загальнонаукові (аналіз, синтез, індукція, дедукція), економетричного аналізу – для визначення факторів, що впливають на соціально-економічний розвиток країни; таблично-графічні – для наочного подання результатів дослідження; системно-структурного аналізу, прогнозування – для обґрунтування рекомендацій.

Інформаційна база: законодавчі та нормативні акти України з питань регулювання бюджетної діяльності, статистичні дані, щодо макроекономічних показників української економіки.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в поглибленні

теоретичних засад оцінювання соціально-економічного розвитку країни з урахуванням впливу бюджетної політики та розробці рекомендацій щодо підвищення його рівня.

удосконалено:

– теоретичний підхід до оцінки соціально-економічного розвитку держави, в якому враховуються особливості бюджетної політики країни;

дістали подальшого розвитку:

– трактування сутності поняття «соціально-економічний розвиток» в якому наголошується на тому, що дане поняття відображає загальний стан в певній державі за певний період часу, а бюджетна політика є одним з вагомих інструментів впливу на соціально-економічний розвиток країни;

– систематизація факторів впливу бюджетної політики на соціально-економічний розвиток країни, яка ґрунтується на поділі факторів на зовнішні та внутрішні;

– оцінювання рівня соціально-економічного розвитку держави на основі запропонованого теоретичного підходу, який передбачає врахування впливу бюджетної політики. Дане оцінювання здійснене у динаміці (період – 20 років);

– рекомендації щодо покращення стану соціально-економічного розвитку країни, які засновані на контролі як видатків так і надходжень до бюджету, у тому числі шляхом спонукання людей до офіційної самозайнятості.

Публікації. За результатами магістерського дослідження було підготовлено та надруковано наукову статтю «Вплив бюджетної політики на соціально-економічний розвиток держави», лютий 2020 р.

Обсяг і структура дипломної роботи магістра. Робота складається із вступу, чотирьох розділів, висновків і списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 72 сторінки тексту. Список використаних джерел налічує 62 найменування. Робота містить 8 таблиць, 9 рисунків та додаток.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ МАГІСТРА

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено мету,

завдання, предмет та об'єкт дослідження, його методи та інформаційну базу, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі **«Теоретичні основи дослідження впливу бюджетної політики на соціально-економічний розвиток держави»** здійснюється аналіз наукової літератури з питань сутності соціально-економічного розвитку держави і сутності та ролі у ньому бюджетної політики.

Соціально-економічний розвиток держави в основному сенсі це процес підвищення рівня життя населення. Це збільшення кількості та якості громадських і приватних благ (товарів, робіт, послуг), що надаються населенню, в тому числі і отриманих при взаємовигідному обміні з іншими країнами.

Бюджетна політика передбачає визначення цілей і завдань в області державних фінансів, розробку механізму мобілізації грошових коштів в бюджет, вибір напрямів використання бюджетних коштів, управління державними фінансами, податкової та бюджетної системою, організацію з допомогою фіскальних інструментів регулювання економічних і соціальних процесів. У цьому полягає соціально-економічна сутність бюджетної політики держави.

Другий розділ **«Методологія дослідження»** присвячений аналізу теоретичних підходів до оцінювання ефективності бюджетної політики та рівня соціально-економічного розвитку країни.

Практичне використання методичних підходів, спрямованих на оцінку ефективності впровадження бюджетної політики, в першу чергу, пов'язано з проблемами визначення взаємозв'язку між витратами, результатами і соціально-економічним ефектом, отриманими в результаті використання бюджетних ресурсів.

Найбільш авторитетною методикою оцінки ефективності виконання видатків бюджету вважається методика, розроблена установами PEFA (Public Expenditure and Financial Accountability).

Існує досить багато методів оцінки соціально-економічного розвитку країни:

- комплексна оцінка соціально-економічного розвитку країни;
- якість життя як комплексний показник;
- індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП);
- всесвітній індекс конкурентоспроможності ІМД;
- індекс конкурентоспроможності зростання;
- оцінка ефективності розвитку країни і т.д.

Отже, вирішуючи питання, щодо впливу факторів бюджетної політики на соціально-економічний розвиток країни було здійснено аналіз теоретичних аспектів. Було встановлено, що існують різні методики визначення рівня соціально-економічного розвитку країни.

Встановлено, що найбільш авторитетною методикою оцінки ефективності виконання бюджету вважається методика, розроблена установами РЕФА.

Існує багато методів оцінки соціально-економічного розвитку країни. С.А. Балашова, Д. Е.Давидянц розглядали різні методи оцінки соціально-економічного розвитку країни та дійшли висновку, що соціально-економічний розвиток доречно розглядати як добуток між середньою тривалістю життя та валовим внутрішнім продуктом на душу населення.

Необхідно встановити залежність між процесами, що відносяться до бюджетної політики та соціально-економічного розвитку країни (період дослідження – 20 років). Визначення характеру цієї залежності допоможе встановити ті компоненти бюджетної політики, що мають найбільший вплив, й надалі розробити заходи, щодо покращення ситуації, що склалася в країні.

Запланований аналіз відбудуватиметься у декілька етапів. Серед них можна виокремити:

1. Аналіз показників, що можуть вплинути на соціально-економічний розвиток країни.
2. Побудова регресійної моделі на основі отриманих розрахунків.

2.1. Проведення кореляційного аналізу та визначення факторів з найвищим рівнем впливу.

2.2. Побудова моделі, обґрунтування отриманих результатів.

3. Проведення розрахунків.

4. Оцінка та інтерпретація отриманих результатів.

Розрізняють різні показники, залежно від складу бюджету, однак найбільш доречно серед таких показників обрати доходи бюджету, видатки бюджету, бюджетний дефіцит, державний борг (як внутрішній так і зовнішній), темпи інфляції, рівень безробіття та коефіцієнт боргової безпеки країни.

Для вирішення поставленого питання дослідження, необхідно визначити методи аналізу для достовірності. Для цього було прийняте рішення будувати модель, що використовуватиметься для аналізу й прогнозування конкретних економічних процесів із використанням реальної статистичної інформації. Для дослідження був обраний метод кореляційно-регресійний аналіз. Даний метод дозволяє встановити залежність досить швидко.

В загальному вигляді прийняття припущення про наявність кореляції визначає те, що зміна значення А, відбудеться одночасно з пропорційною зміною значення Б. Врахування кореляційного зв'язку між елементами системи при визначенні ймовірності появи або відсутності певної події має ряд різнобічних підходів, які можна віднести до загальних. Кореляційне співвідношення чи коефіцієнт кореляції дає кількісну оцінку щільності зв'язку, характеризує силу впливу факторних показників на результативні. Так вираховується коефіцієнт кореляції від 0 до 1, зі зростанням якого стверджують про зростання залежності.

Базуючись на отриманих даних, можна побудувати таку функцію:

$$Y = F(X_1, X_2, X_3, X_4, X_5, X_6, X_7, X_8) \quad (1)$$

де, Y – інтегральний показник соціально-економічного розвитку країни;

X₁ – доходи бюджету;

X₂ – видатки бюджету;

X₃ – бюджетний дефіцит;

- X_4 – зовнішній державний борг;
 X_5 – внутрішній державний борг;
 X_6 – коефіцієнт боргової безпеки ;
 X_7 – темпи інфляції;
 X_8 – рівень безробіття;

Для подальшого аналізу було обрано такі показники: видатки бюджету (X_2), бюджетний дефіцит (X_3), коефіцієнт боргової безпеки (X_6) та темпи інфляції (X_7).

Після цього, на основі визначених показників, що впливають на соціально-економічний розвиток країни, можна сформулювати лінійну модель.

$$Y = A_0 + A_1X_1 + \dots + A_iX_i \quad (2)$$

де A_i – параметри рівняння регресії, або коефіцієнти регресії. Вони визначають вплив змінення факторів X_i на рівень Y .

X_i – показники.

Наступний етап – проведення регресійного аналізу. За допомогою інструменту «Регресія» пакету аналізу даних MS Excel було здійснено розрахунок. Результати та аналіз якості моделі наведено в табл. 1.

Табл. 1

Коефіцієнти тісноти зв'язку

Регресійна статистика	
Множинний R	0,752
R-квадрат	0,565
Нормативний R-квадрат	0,450
Стандартне відхилення	33,656
Спостережень	20

Після проведення кореляційно-регресійного аналізу, визначено, котрі з них мають найвищий вплив на соціально-економічний розвиток країни, побудовано регресійну модель.

Згідно отриманих результатів, можна стверджувати, що величина коефіцієнта множинної кореляції R характеризує якість отриманої моделі. Згідно з розрахунками, даний коефіцієнт становить 0,752, що свідчить про наявність у моделі сильної кореляції. Значення R -квадрата, тобто коефіцієнта детермінації, вказує на те, що дана лінійна модель пояснює 56,5% варіації.

Табл. 2

Таблиця коефіцієнтів

	Коефіцієнти
Y	734,850
X_2	0,0002
X_3	0,010
X_6	-0,109
X_7	-18,891

Отримане значення для $Y = 734,85$ (табл. 2) відображає, яким буде значення Y , якщо всі змінні x_i дорівнюватимуть 0. Наступні коефіцієнти показують вагомість впливу змінних X на Y . Так, для першого показника це означає, що видатки бюджету в межах розглянутої моделі впливає на соціально-економічний розвиток з вагою 0,0002, тобто ступінь її впливу не є значним, порівняно з іншими показниками. Коефіцієнт $X_3 = 0,01$, коефіцієнт для X_6 дорівнює -0,109, $X_7 = -18,891$. Знак «-» вказує на те, що зв'язок між залежною та незалежною змінною є оберненим.

У результаті кореляційно-регресійного аналізу побудовано модель:

$$Y = 734,85 + 0,0002 \times X_2 + 0,01 \times X_3 - 0,109 \times X_6 - 18,891 \times X_7 \quad (3)$$

де Y – інтегральний показник соціально-економічного розвитку;

X_2 – видатки бюджету;

X_3 – бюджетний дефіцит;

X_6 – коефіцієнт боргової безпеки;

X_7 – темпи інфляції.

На основі отриманих результатів доречно провести групування та виокремити групи соціального розвитку країни у певний період часу.

Для цього необхідно здійснити розрахунок за формулою Стержеса:

$$n = 1 + 3,322 \lg N = 1 + 3,322 \lg 20 = 5,322 \quad (4)$$

Отже, кількість груп, на яку потрібно розділити сукупність отриманих значень – 5.

Визначаємо інтервали групування:

$$X_{\min} = -355,681$$

$$X_{\max} = 737,493$$

$$h = (X_{\max} - X_{\min}) / n = (737,493 - (-355,681)) / 5 = 218,635$$

Отже, всі отриманні значення було поділено на групи (табл.3).

Табл. 3

Групування за значенням показника «рівень соціального-економічного розвитку»

Група	Діапазон	Характеристика
1	-355,681– (-137,046)	Низький рівень
2	-137,046– 81,588	Нижче середнього
3	81,588 – 300,223	Середній рівень
4	300,223– 518,858	Вище середнього
5	518,858 – 737,493	Високий рівень

Кожна група характеризує певний рівень соціального-економічного розвитку держави. Так, для низького рівня розвитку властивими є складна економічна ситуація в країні, відсутність стабільності, значні видатки бюджету, підвищений рівень безробіття, та темпів інфляції. Як наслідок всього цього, наявність дефіциту бюджету та зростання державного боргу. Щодо рівня соціально-економічного розвитку що є нижче середнього, то ситуація є кращою у порівнянні з попередньою групою. Такий стан характеризується тимчасовим характером для дефіциту бюджету та наявності значних розмірів державного боргу. Наступна група показників – середній рівень розвитку характеризує позитивну динаміку всіх показників та поступовий шлях до покращення. Щодо рівня «вище середнього», то даний стан характеризує ситуацію з позитивного

боку. Найвищий рівень – високий соціально-економічний рівень характеризує стабільний поступовий розвиток країни з перспективою подальшого зростання. Отримані результати можуть допомогти встановити поточний стан в країні, а у разі потреби визначити проблеми, що є основою для розробки заходів для покращення ситуації.

У третьому розділі «Аналіз впливу бюджетної політики на соціально-економічний розвиток держави» оцінено рівень соціально-економічного розвитку України та фактори, що на нього впливають, а також вплив бюджетної політики на соціально-економічний розвиток держави.

Соціально-економічний розвиток залежить від різних зовнішніх і внутрішніх факторів. Зважаючи на певну зміну орієнтирів, найважливішим фондом фінансування місцевого самоврядування сьогодні є місцевий бюджет. Держава здійснює бюджетну політику соціально-економічного розвитку через бюджетні механізми (реакція на стратегічні та тактичні завдання), функціональна структура яких залежить, серед іншого, від рівня розвитку фінансових відносин "держави - регіони".

Аналіз проводився за період 1999 – 2018 рр. на основі запропонованих показників: доходів та видатків бюджету, дефіциту бюджету, внутрішнього та зовнішнього боргу, коефіцієнту боргової безпеки, темпам інфляції та рівня безробіття. Показник соціально-економічного розвитку населення визначається за рахунок добутку середньої тривалості життя населення по Україні та зростання рівня ВВП на душу населення. У результаті розрахунку визначено, що показник соціально-економічного розвитку мав найнижчі значення у 2009 р., 2014 р. та 2015 р. (зафіксовано від'ємні значення). Найвищі значення показника були зафіксовані до 2008 року (рис.1).

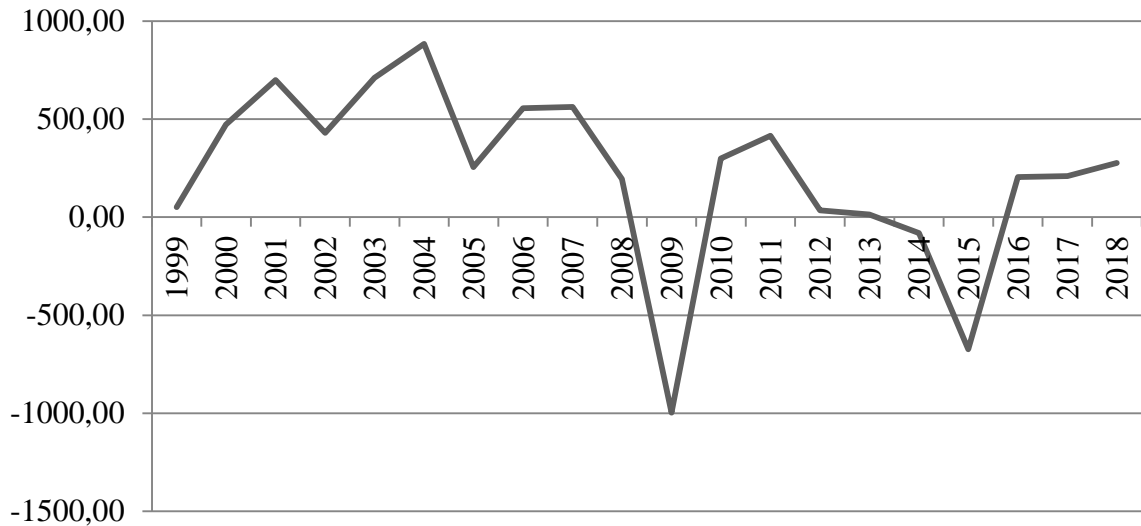

Рис.1. Показник соціально-економічного розвитку населення

Для 2009 року характерною є світова криза, яка почалася в умовах політичної кризи, коли парламент, уряд і президент не могли дійти згоди з багатьох питань. Як результат – не був затверджений вчасно держбюджет країни на 2009 рік і не підготовлений на 2010 рік. Останній був в швидкому порядку розроблений новим урядом і прийнятий Верховною Радою.

Причини від'ємного значення показника соціально-економічного розвитку населення у 2014 та 2015 рр. можна об'єднати з початком воєнних дій, посиленням політичної та економічної кризи.

Якщо проводити оцінку впливу бюджетної політики на соціально-економічний розвиток держави, першим показником, який характеризує бюджетну політику були доходи бюджету. Доходи бюджету є важливим елементом впливу держави на соціально-економічний розвиток суспільства, саме тому доходи виступають фінансовою базою держави. Наступним фактором впливу є видатки бюджету. Планування видатків державного бюджету – дуже важливий процес, проводиться з відповідністю до низки принципів. Однак, протягом своєї незалежності досягнути відповідність всім принципам вдалось не завжди. Протягом всього періоду витрати постійно зростали та перевищували доходи бюджету (рис.2).

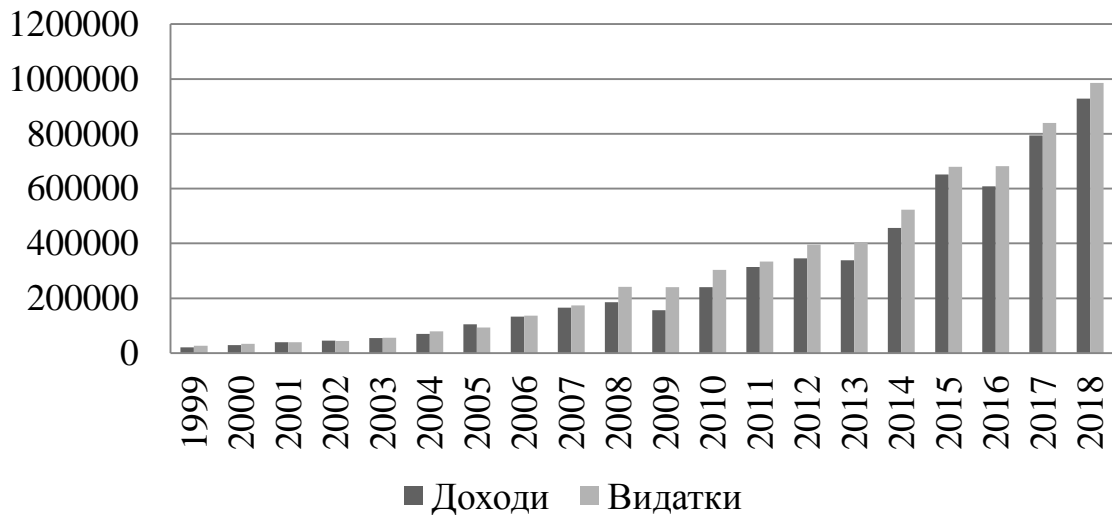

Рис.2. Порівняння доходів та видатків Державного бюджету, 1999 – 2018 рр.

Таким чином, протягом всього періоду відбувалось зростання дохідної та видатної частин бюджету, але важливо розрахувати дефіцит або профіцит бюджету, саме на основі цих показників можна буде говорити про ефективність проведення державної бюджетної політики.

Протягом всього періоду, окрім 2005 року, спостерігався дефіцит бюджету, однак у певні періоди він був максимальним, а в інші мінімальним, тобто доходи та видатки були наближеними. Так, найгірша ситуація була зафіксована у 2014 році, саме під час розгортання воєнного конфлікту на сході країни (рис. 3).

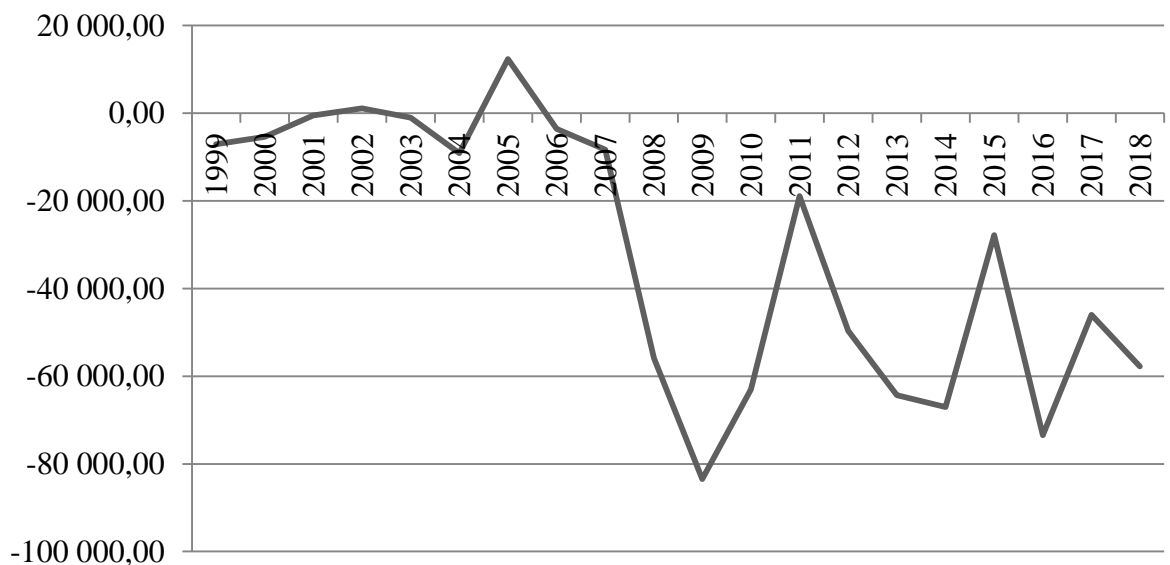

Рис.3. Дефіцит державного бюджету України 1999 – 2018 рр.

Зважаючи на ситуацію, що склалася наступним показником було обрано зовнішній державний борг. Протягом всього періоду, що досліджується зовнішні борги України зростали та 2018 року досягли свого максимуму. Різке зростання відбулося у 2014 році, коли Україна потребувала додаткового фінансування.

Варто порівняти між собою розміри зовнішнього та внутрішнього боргу (рис. 4). Порівнюючи внутрішній та зовнішні борги, очевидним є те, що протягом періоду 1999 – 2018 рр. зовнішні борги перевищували внутрішні, та зростали швидшими темпами ніж внутрішні.

Внутрішні борги стали наступним досліджуваним показником, що характеризує бюджетну політику. Незважаючи на те, що вони мають менші розміри, порівняно із зовнішніми, проте є не менш важливими. Протягом всього періоду внутрішні позики також зростали, але найбільше зростання було у 2014 році.

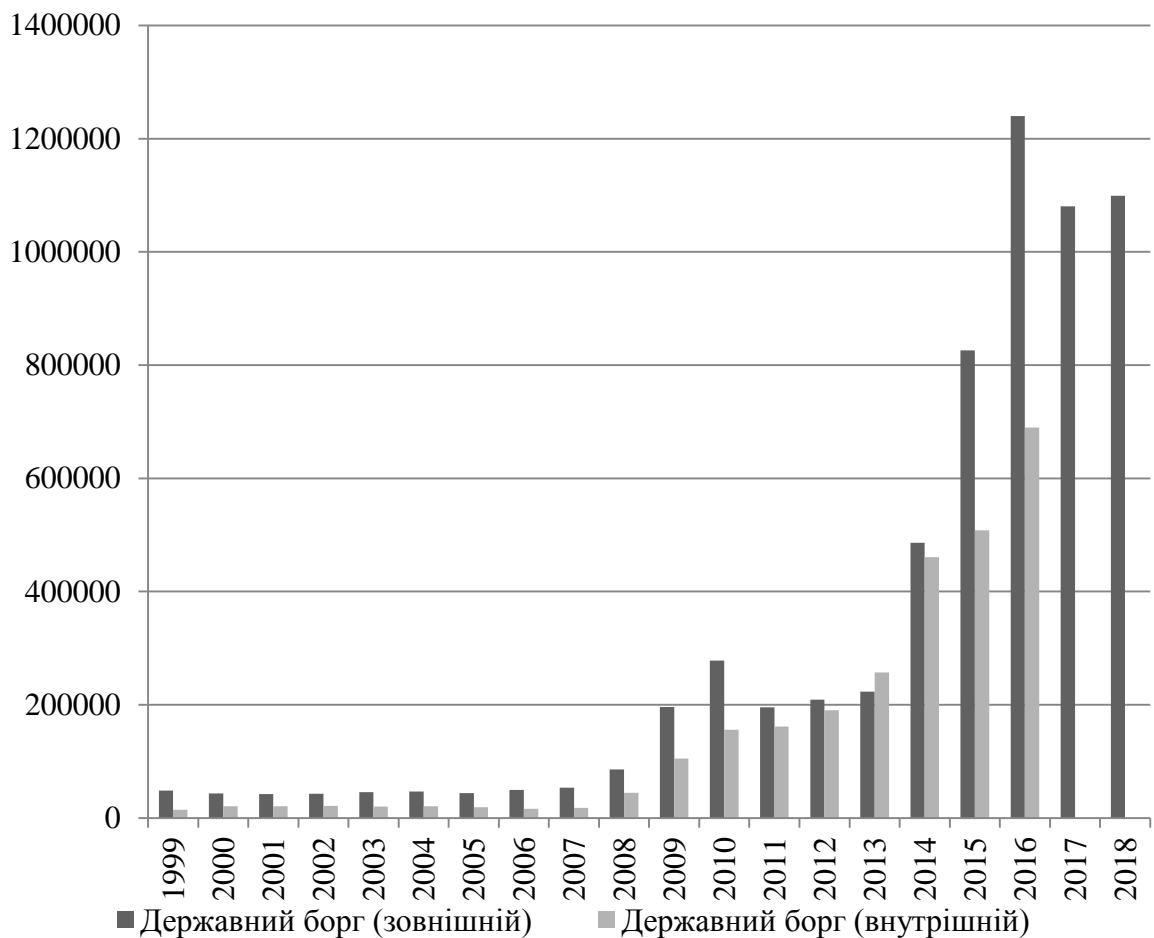

Рис.4. Внутрішній та зовнішній державний борг 1999 – 2018 рр.

Зважаючи на ситуацію, що склалася в країні доречно розглянути такий показник як коефіцієнт боргової безпеки країни (рис.5).

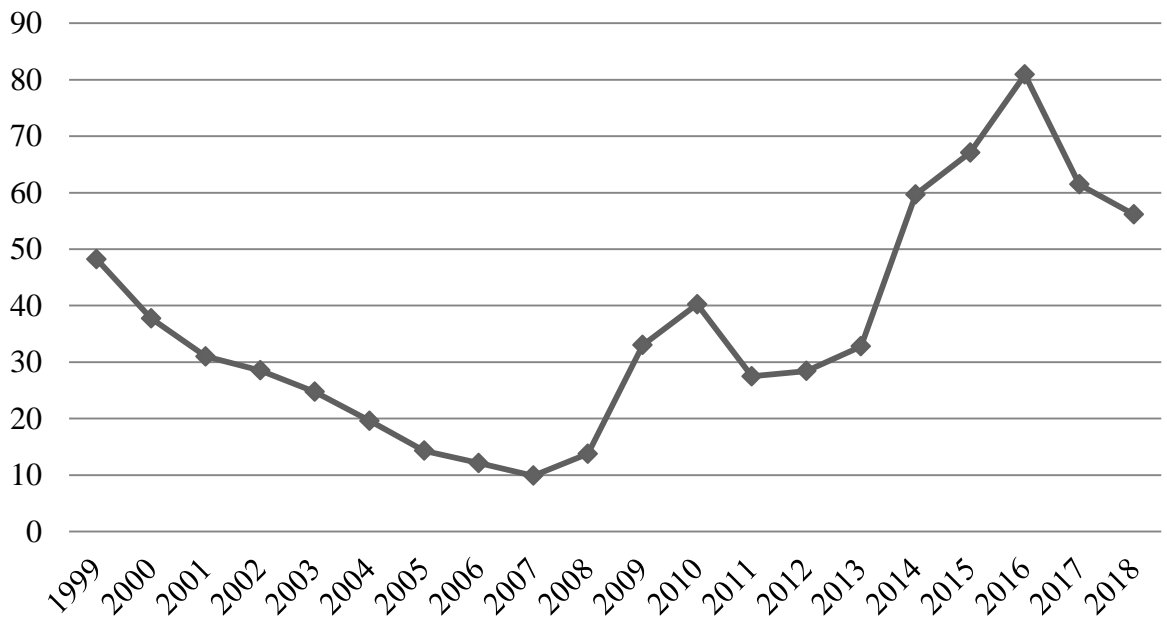

Рис.5. Коефіцієнт боргової безпеки України

Тенденція до зростання державного боргу України простежується упродовж останніх років, що пов'язано з високими валютними ризиками зовнішньої заборгованості, нестабільною ситуацією з рефінансуванням боргів попередніх років, а також тиском боргових виплат на державні фінанси.

Наступні показники – темпи інфляції та рівень безробіття. Інфляція – відображає загальні зміни в економіці. Для України темпи інфляції були завищеними у 2015 році, коли спостерігалась галопуюча інфляція (48%). Найвищий рівень безробіття був зафіксований на початку 2000-х, надалі ситуація дещо покращувалась, а у 2017 році знову було досягнуто свого максимуму, однак й попередні роки не мали значного відриву, тому можна вважати, що від 2014 року рівень безробіття перевищив 9%, що є негативним (рис.6).

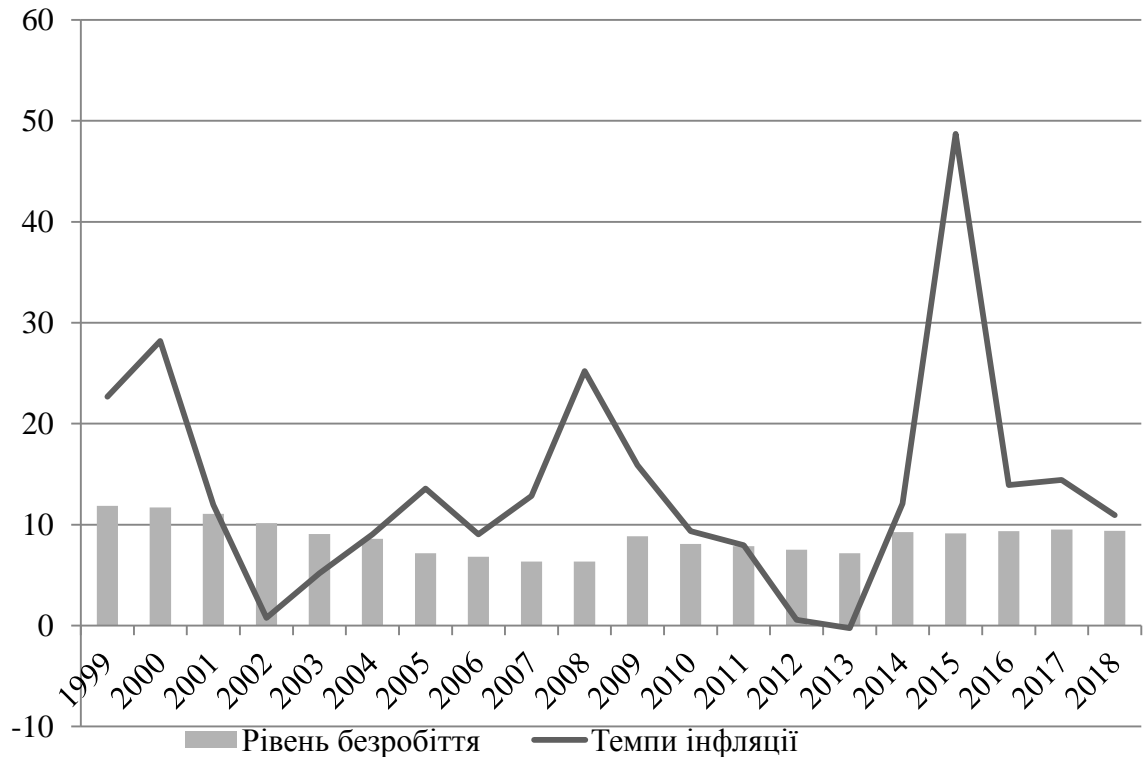

Рис.6. Темпи інфляції та рівень безробіття в Україні 1999 – 2018 рр.

Таким чином, проаналізувавши соціально-економічний розвиток країни та його фактори впливу можна стверджувати, що найбільш несприятливі умови для розвитку були зафіксовані у 2009 році та 2014– 2015 рр., саме у ці періоди спостерігалися кризи. Надалі доречно провести кореляційний аналіз між обраними показниками, які характеризують бюджету політику та коефіцієнтом соціально-економічного розвитку.

Згідно з проведеного кореляційно-регресійного аналізу було побудовано модель (3).

Таким чином, показник соціально-економічного розвитку відобразив таку ситуацію, при якій найгірший стан був зафіксований у 2009 році, проте у 2008 р. та 2010 р., та у період 2014 –2016 рр. також було зафіксоване від’ємне значення. Надалі ситуація поступово покращилася й у 2018 році показник відповідав середньому рівню соціально-економічному розвитку (рис.7).

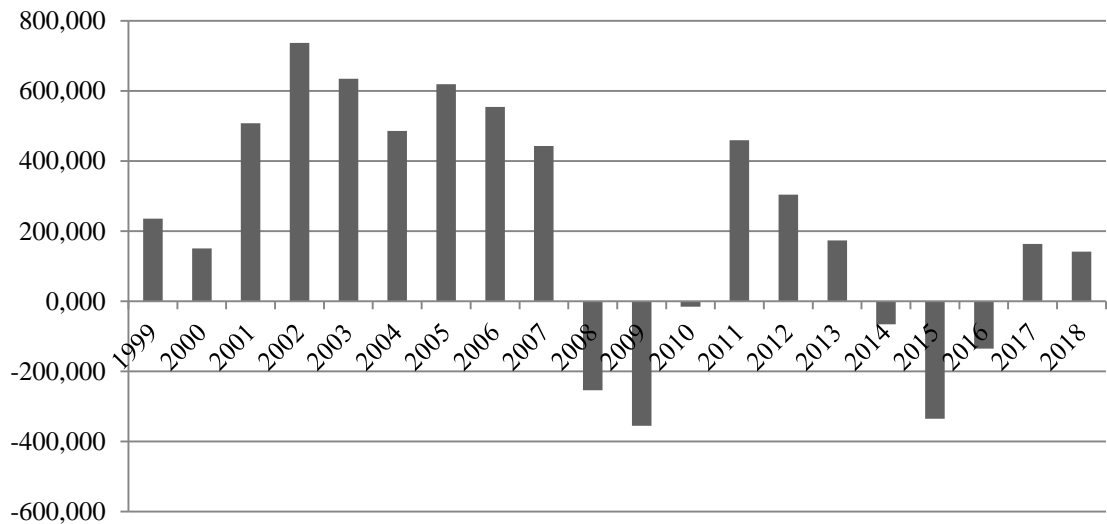

Рис.7. Інтегральний показник соціально-економічного розвитку (з урахуванням впливу бюджетної політики), 1999 – 2018 рр.

Таким чином, було доведено, що на соціально-економічний розвиток країни суттєво впливає бюджетна політика. Серед показників, які її характеризують визначено: доходи бюджету, дефіцит бюджету, державний борг внутрішній, показник темпів інфляції. Саме завдяки регулюванню їх значень можна покращити ситуацію в країні. Використання такого теоретичного підходу для регулювання соціально-економічного розвитку країни може допомогти у вирішенні проблем, за умов постійного моніторингу значень показників.

У четвертому розділі «Напрями та шляхи вдосконалення бюджетної політики» визначено, що після проведеного дослідження, була підтверджена гіпотеза, що за допомогою коректно відібраних факторів впливу, можна розрахувати інтегральний показник оцінки соціально-економічного розвитку, що стало основою для розробки рекомендацій щодо покращення ситуації. Тому надалі необхідно розглянути та розробити заходи, які б покращили таку ситуацію.

Перш за все слід звернути увагу на державні витрати, а саме доречно їх оптимізувати. За допомогою таких витрат держава отримує інструменти регулювання розподілом грошових коштів між невиробничою сферою і матеріальним виробництвом з соціальними і економічними потребами суспільства.

Доречно переглянути соціальні витрати, які складають левову частку витрат. Важливою складовою, яку слід скорочувати є виплати по безробіттю, а саме шляхом працевлаштування громадян. Також доречною є співпраця між підприємствами, навчальними закладами та молоддю, такі дії допоможуть зорієнтувати молодих людей та покращити ситуацію на ринку праці.

Важливою проблемою для України є тіньова економіка та неофіційне працевлаштування, в таких сферах найчастіше задіяна саме молодь. Щоб зменшити кількість таких безробітних, застосовують низку економічних та соціальних заходів, одним з яких є впровадження гнучких форм зайнятості.

Крім цього, позитивним для соціально-економічного розвитку буде не лише скорочення видатків бюджету, а зростання його доходів, за рахунок збільшення кількості офіційних працевлаштувань. Однак, доречно не лише сприяти працевлаштуванню, але й докладати зусиль для розвитку бізнесу.

Тому в якості пріоритетних завдань, спрямованих на підвищення ефективності державного фінансового контролю, необхідно:

- розробити адекватну інформацію і аналітичну базу показників, що визначають процес державного боргу, стан і динаміку державного боргу;
- сформувати систему критеріїв оцінки ефективності управління державним боргом;
- надати варіанти для зміни державного боргу в залежності від стратегії і тактики, обраної для розвитку економіки країни;
- забезпечити більш гнучке реагування на мінливі умови на внутрішніх і зовнішніх фінансових ринках і на використання більш сприятливих джерел і форм кредитування, а також створити надійні механізми для перекладу позикових коштів в інвестиції, які створюють реальні перешкоди для їх неналежного використання;
- забезпечити тісну координацію державної політики і політики зовнішнього боргу корпоративних структур;
- виключити необґрунтоване використання внутрішніх і зовнішніх посередників в операціях з викупу боргів офіційних кредиторів;

- розробити методологію аналізу і оцінки різних ризиків при операціях з державними борговими зобов'язаннями;
- поліпшити якість обліку та моніторингу державного боргу.

Таким чином, запропонована методика дозволяє оцінити вплив обраних факторів на соціально-економічний розвиток країни. Надані рекомендації дозволять покращувати стан та регулярно проводити його аналіз на основі розробленої моделі. Що покращуватиме соціально-економічний стан та стабілізує основні економічні показники країни.

ВИСНОВКИ

За допомогою отриманих результатів магістерського дослідження можна зробити наступні висновки та сформулювати такі рекомендації:

1. Соціально-економічний розвиток в основному сенсі це процес підвищення рівня життя населення. Це збільшення кількості та якості громадських і приватних благ (товарів, робіт, послуг), що надаються населенню, в тому числі і отриманих при взаємовигідному обміні з іншими країнами. Сутність бюджетної політики розглядається як процес формування і розподілу фінансових ресурсів держави для виконання відповідних її функцій. Соціально-економічна ефективність виражається в двох аспектах – соціальному і економічному. При цьому підпорядкованість цих двох аспектів виражається в найбільшій відповідності кінцевих результатів економічного розвитку досягненню сукупності цілей соціального розвитку. Більш точне сполучення кінцевих результатів функціонування економічної підсистеми і реальних суспільних потреб соціальної підсистеми повинно проявлятися в більшій спрямованості економічного розвитку на підвищення рівня якості життя в соціально-економічній системі.

2. Існує досить багато методів оцінки соціально-економічного розвитку країни: комплексна оцінка соціально-економічного розвитку країни, якість життя як комплексний показник, індекс розвитку людського потенціалу (ІРЛП), всесвітній індекс конкурентоспроможності IMD, індекс

конкурентоспроможності зростання, оцінка ефективності розвитку країни і т.д., однак вони не відображають залежність рівня економічного розвитку від бюджетної політики. Встановлено, що найбільш авторитетною методикою оцінки ефективності виконання бюджету вважається методика, розроблена установами PEFA, що стало основою для подальшого дослідження.

3. Для побудови моделі в основі, якої лежить розрахунок інтегрального показника, було відібрано фактори бюджетної політики, які характеризуються такими показниками: доходи бюджету, видатки бюджету, бюджетний дефіцит, державний борг (як внутрішній так і зовнішній), темпи інфляції, рівень безробіття та коефіцієнт боргової безпеки країни. Проведено кореляційний аналіз на основі якого був встановлений низький рівень зв'язку та мультіколінеарність між деякими показниками. Для подальшого аналізу було обрано показники видатків бюджету, бюджетний дефіцит, темпи інфляції та коефіцієнт боргової безпеки країни.

4. За результатами розрахунку інтегрального показника соціально-економічного розвитку (з урахуванням впливу бюджетної політики) визначено, що дані фактори впливу на соціально-економічний розвиток країни, відображають особливості розвитку країни. Значення інтегрального показника соціально-економічного розвитку є найнижчим у роки, які характеризуються зростанням видатків та дефіциту бюджету, а також погіршенням значення показника боргової безпеки країни. Щодо аналізу окремих показників, які характеризують боргову політику країни, слід зазначити, що протягом аналізованого періоду (1999-2018 рр.) видатки бюджету зростали. Однак, разом, і з цим зростали і доходи бюджету, втім серед причин зростання варто відзначити підвищені темпи інфляції та підвищення розміру заробітної плати, що вплинуло на надходження прямих податків. Тим не менш, політику держави можна назвати соціально зорієнтованою, адже майже кожного року витрати на соціальні потреби займали лівову частку у структурі бюджету.

5. Щодо бюджетного дефіциту, протягом досліджуваного періоду спостерігалось перевищення видаткової частини бюджету над дохідною.

Однак, у певні роки бюджетний дефіцит не загрожував соціально-економічному розвитку країни (до 2009 р.), в інші роки – суттєво зростає його питома вага у ВВП, що призводить до негативного впливу на соціально-економічний розвиток. Аналогічна динаміка характерна й для коефіцієнта боргової безпеки країни. Найгіршою була ситуація у 2016 році, у результаті нарощування державного боргу протягом останніх років, за рахунок численних позик від МВФ для вирішення оборонних питань, а також високих валютних ризиків зовнішньої заборгованості через нестабільність курсу.

6. Розроблено рекомендації, що сприятимуть підвищенню рівня соціально-економічного розвитку країни. Перш за все, було акцентовано увагу на складові, які враховувались при розрахунку показника соціально-економічного розвитку країни: витрати бюджету, дефіцит бюджету, боргова безпека країни та темпи інфляції. А саме: оптимізація надходжень до бюджету – пошук резервів для зростання обсягів надходжень за рахунок зміни питомої ваги компонентів у структури доходів державного бюджету. Всі економічні процеси невід’ємно пов’язані з інфляцією, тому підвищення рівня соціально-економічного розвитку країни неможливе без ефективної взаємодії бюджетної та монетарної політики. Важливою проблемою для сучасної української економіки є державні борги. Для її подолання необхідно скоротити обсяги зовнішніх боргових зобов’язань і, відповідно, вартості їх обслуговування; оптимізувати структуру державного боргу, збільшення частки його ринкової складової, оптимізувати графіки платежів за державним боргом, усунути піки платежів, рефінансувати зовнішній борг за рахунок внутрішніх запозичень без істотного погіршення структури боргу за термінами платежів, диверсифікувати портфель боргових інструментів, підвищувати ефективність використання позикових коштів, проводити постійний аналіз і зниження ризиків управління боргом.

АНОТАЦІЯ

Мелян К.Ю. Вплив бюджетної політики на соціально-економічний розвиток держави. – Рукопис.

Магістерська робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» – Чорноморський національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2020.

У роботі узагальнено поняття «соціально-економічний розвиток», «бюджетна політика». Систематизовано теоретичні підходи до оцінювання рівня соціально-економічного розвитку. Обґрунтовано теоретичний підхід до оцінки впливу бюджетної політики на соціально-економічний розвиток. Здійснено оцінку та аналіз впливу бюджетної політики на соціально-економічний розвиток України. Запропоновані шляхи удосконалення бюджетної політики у контексті її впливу на соціально-економічний розвиток.

Ключові слова: державний бюджет, бюджетна політика, соціально-економічний розвиток, доходи бюджету, видатки бюджету, бюджетний дефіцит, коефіцієнт боргової безпеки, темпи інфляції, рівень безробіття.

ANNOTATION

Melian K. The impact of budgetary policy on the socio-economic development of the state. – Manuscript.

The thesis for the Master degree in Specialty 072 "Finance, Banking and Insurance" – Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, 2020.

The concept of «socio-economic development», «budget policy» is generalized in the thesis. Theoretical approaches to the assessment of the level of social and economic development are systematized. Theoretical approach to the assessment of the impact of budgetary policy on socio-economic development is substantiated. The estimation and analysis of the impact of budgetary policy on the socio-economic development of Ukraine is carried out. Ways to improve budgetary policy in the context of its impact on socio-economic development are proposed.

Keywords: state budget, budgetary policy, socio-economic development, budget revenues, budget expenditures, budget deficit, debt security ratio, inflation rate, unemployment rate.